

Metsien monikäyttö ja virkistyskäyttömahdollisuuksien lisääminen

Metsien monikäyttömuodoista tärkeitä ovat muun muassa metsästys, marjojen ja sienien keruu, terveysvaikutusten ammentaminen ja muu luonnossa liikkuminen. Kuva: © Erkki Oksanen.

Metsät tarjoavat metsänomistajille monia mahdollisuuksia. Puunmyyntitulojen ohella metsänomistajan on hyvä tunnistaa myös muut hyödyt, joita metsät tuottavat. Sopivilla kohteilla voi olla hyvä ratkaisu tinkiä puuntuotannosta ja suunnata metsänhoitoa virkistyskäyttömahdollisuuksien lisäämiseen.

Metsän eri käyttötapojen yhteensovittaminen

Metsänomistaja päättää metsätaloudessaan puuntuotannon, monimuotoisuuden turvaamisen ja metsän muiden käyttömuotojen painotuksista ja yhteensovittamisesta. Metsiä voidaan hyödyntää kestävästi monenlaisista lähtökohdista, ja erilaisia tavoitteita painottaen. Metsien monikäyttö edellyttää puuntuotannolle rinnakkaisten tavoitteiden yhteensovittamista.

Metsien monikäyttömuodot

Monikäyttömahdollisuuksien edistäminen lisää merkittävästi metsätalouden toimenpiteiden yleistä hyväksyttävyyttä. Monikäyttö saattaa olla myös osa metsänomistajan metsätaloutta. Esimerkiksi maisemaa voidaan hyödyntää kaupallisesti vuokraamalla sitä virkistysarvokaupan tapaan. [\[1\]](#)

Metsien monikäyttöön on perinteisesti liitetty metsien ulkoilu- ja virkistysmahdollisuudet ja keruutuotteiden, kuten sienien ja marjojen hyödyntämien jokamiehenoikeuksilla. Jopa 58 % suomalaisista marjastaa ja 40 % sienestää. [\[2\]](#) Myös arki- ja kuntourheilu sijoittuvat usein metsiin. Suomalaiset ulkoilevat luonnossa keskimäärin 170 kertaa vuodessa. Metsästys on myös tärkeä osa metsien monikäyttöä. Suomessa on 212 000 aktiivista metsästäjää. [\[3\]](#)

Kansallispuistot toimivat luontomatkailun perusinfraana, mutta myös yksityismetsien matkailumerkitys on korostumassa. Myös esimerkiksi julkisen sektorin kuntoutuspalveluissa voidaan hyödyntää metsäympäristöä. Metsien monikäytön merkitys osana metsistä saatavaa ansaintaa tulee etenemään metsien ekosysteemipalvelujen tuotteistamisen myötä. Metsien uudet tuotteet, kuten niin sanotut kompensaatiometsät ja hiljaisuus- tai elämysmatkailu, tarvitsevat tuekseen niitä huomioivaa talousmetsien luonnonhoitoa.

Metsän virkistys- ja hyvinvointikäyttö vaikuttaa ihmisen fyysiseen, henkiseen ja sosiaaliseen terveyteen.

Kuva © Airi Matila.

Jokaisenoikeudet

Suomalaiset ovat tottuneet liikkumaan metsissä ja toimimaan jokaisenoikeuksiin perustuvilla tavoilla. Jokaisenoikeuksilla tarkoitetaan jokaisen Suomessa asuvan tai oleskelevan oikeuksia käyttää luontoa riippumatta alueen omistajasta. Jokaisenoikeutta käyttävä vastaa itse siitä, ettei toiminnallaan vahingoita toisen omaisuutta tai haittaa maanomistajan maankäyttöä. Luonnon käyttämiseen jokaisenoikeuksien sallimissa rajoissa ei tarvita maanomistajan lupaa eikä oikeuksien käyttämisestä tarvitse maksaa korvausta. Jokaisenoikeuksia voidaan rajoittaa lakeihin nojautuvien perusteiden.

Virkistyskäyttö

Metsien virkistyskäyttö tarkoittaa kaikenlaista oleskelua ja liikkumista metsissä vapaa-aikana. Metsänomistaja voi hoitaa metsiään omaa ja halutessaan myös muiden ihmisten virkistystä painottaen.

Omatoiminen metsätyö merkitsee monelle metsänomistajalle ennen kaikkea virkistäytymistä ja vaihtelua arkeen ja työelämän paineisiin. Työn tuottavuuden sijasta tärkeämpää metsänomistajalle voi olla mahdollisuus saada liikuntaa ja ylläpitää terveyttä sekä nauttia luonnossa olemisesta.

Ulkoilukäyttöön soveliaat metsät ovat monipuolisia, turvallisia, elämyksellisiä ja helposti saavutettavissa. Näitä piirteitä voidaan toteuttaa metsänkäsittelyssä esimerkiksi avaamalla maisemaa, suosimalla metsänkasvatuksessa eri puulajeja ja käyttämällä erilaisia metsänkasvatustapoja. Metsän vaihteleva rakenne lisää sen elämyksellisyyttä.

Kysyntä metsien virkistyskäytölle voi tuoda metsänomistajalle uusia liiketoimintamahdollisuuksia. Metsänomistaja voisi tuottaa liiketoimintaperiaatteella ja erillisen sopimuksen mukaisesti metsässään virkistys- ja hyvinvointipalveluja. Tällöin luontoyrittäjä tai muu alueen käyttöä haluava taho sopii metsänomistajan kanssa kirjallisesti alueen määräaikaisesta hoidosta ja käytöstä, kuten rakennelmien pystytyksestä ja jätehuollosta sekä metsänkäsittelyn toteutuksesta.

Metsät hyvinvoinnin lähteenä voivat tuoda metsänomistajalle liiketoimintamahdollisuuksia esimerkiksi lomamökkivuokrauksen yhteydessä. Kuva: © Airi Matila.

Marjat, sienet ja muut keruutuotteet

Luonnonmarjojen, ruokasienten, jäkälien ja muiden luonnontuotteiden keruu on tärkeä osa metsien monikäyttöä. Puustoltaan ja rakenteeltaan monipuoliset metsät ylläpitävät hyviä keruumahdollisuuksia. Metsän keräilytuotteista saatavat tulot voivat olla yksityistaloudellisesti ja paikallisesti merkittäviä.

Metsänomistaja voi vaikuttaa omissa metsissään metsänhoidolla keruutuotteiden kehittymiseen ja satoisuuteen. Eri lajien kasvupaikkavaatimukset ovat erilaisia, jollekin lajille myönteinen metsänkäsittely voi olla toiselle epäedullista.

Luonnonmarjoista kerätään eniten puolukkaa ja mustikkaa, jotka molemmat hyötyvät valoisuudesta sekä lämmöstä, joita voidaan edistää harvennushakkuilla. Uudistushakkuut parantavat hetkellisesti puolukan kasvuoloja, kun valoisuus ja lämpö lisääntyvät. Mustikka kestää yleensä huonosti uudistushakkuita, koska ne lisäävät liaksi paisteisuutta ja kuivuutta. Uudistaminen ja maanmuokkaus sekä uudistamisen takia vahvistuneet heinät ja ruohot vähentävät mustikan ja puolukan määrää.

Vadelma hyötyy uudistushakkuista. Rehevillä kasvupaikoilla sen määrä lisääntyy runsaasti valoisuuden ja typen määrän lisääntyessä. Vadelma säilyy aukoilla ja nuorissa taimikoissa, mutta sen määrä vähenee nopeasti, kun taimikko varttuu.

Suomuurain voi sietää jossakin määrin soiden ojitusta ja marjoja vielä ojikko- ja muuttumavaiheen soilla. Sen sijaan puustoisten soiden hakkuut heikentävät muuraimen satoisuutta, sillä puiden poisto lisää sääolojen äärevyyttä, jolloin halla, rankkasateet ja tuulet vahingoittavat kukintoja helpommin. Karpalo ei kestä soiden ojitusta, vaan katoaa ojitetuilta soilta hyvin nopeasti, kun pohjaveden pinta laskee. Satoisimmat karpalosuoat ovat usein puuttomia nevoja, jotka ovat jääneet ojituksen ulkopuolelle. Puuntuotannollisesti heikkotuottoisen suon ennallistaminen voi olla perusteltua myös marjasadon lisäämiseksi.

Suomessa kasvaa monia syötäväksi kelpaavia sienilajeja. Ruokasienien soveliaat kasvupaikat ovat vaihtelevia ja metsän käsittelyn vaikutukset ovat siten sienilajikohtaisia. Taimikoissa ruokasieniä on vähän, mutta ensimmäisen harvennuksen aikoihin metsissä voi löytää poimittavaa. Kantarellille tyypillisiä kasvupaikkoja ovat ajouran pohjat tai polut. Kauppasienistä erityisesti herkkutatti on noussut taloudellisesti merkittäväksi metsien tuotteeksi.

Syötävien luonnonvaraisten kasvien markkinoiminen luonnonmukaisesti tuotettuna edellyttää sekä keruualueen että keruuta harjoittavan yrittäjän kuulumista luonnonmukaisen tuotannon valvontajärjestelmään. Metsissä käytettäviä, luomualueella kiellettyjä aineita ovat mm. kemialliset lannoitteet, heinäntorjunnassa käytetyt torjunta-aineet, hirvien karkottamisessa käytetyt aineet ja urea juurikäävän torjunnassa. Sallittuja ovat muun muassa puutuhka maanparannusaineena, monisärmiövirus mäntypistiäisten torjunnassa ja harmaaorvakkasieni juurikäävän torjunnassa. ^[4]

Palleroporonjäkälä on taloudellisesti merkittävin Suomen metsistä saatava koristemateriaali. Sitä kerätään erityisesti Oulujokilaaksossa, Kainuussa ja Perämeren rannikolla. Palleroporonjäkälä kasvaa hiekkaisissa ja puustoissa metsissä. Palleroporonjäkälää poimitaan käsin ja valikoidaan kauneimmat yksilöt koristejäkäläksi. Samalle alueelle voidaan tulla poimimaan uudelleen noin seitsemän vuoden kuluttua. Poiminnasta, hinnasta ja määrästä tulee sopia maanomistajan kanssa.

Metsissä ja soilla viihtyviä villiyrtejä ovat muun muassa ahomansikka, maitohorsma, vadelma, mesi- angervo ja käenkaali. Käytettäviä kasvinosia voivat olla lehdet, neulaset, kukat, siemenet, marjat, juuret tai koko kasvi. Niitä voidaan käyttää ravinnoksi, mausteeksi, juoman aineksena, rohdoksena tai kosmeettisissa valmisteissa.

Koivunmahlaa on Suomessa totuttu käyttämään juomana, mutta sitä käytetään maailmalla myös hiushoito- ja kosmetiikkatuotteissa. Mahla on lehtipuiden johtosolukoissa kasvukauden alussa virtaavaa nestettä, jossa on sokereita, valkuaisaineita, aminohappoja, entsyymejä ja kivennäis- ja hivenaineita. Kevään mahla-aika on hyvin lyhyt. Kun koivun silmut puhkeavat, mahlan virtaus tyrehtyy ja mahlakausi päättyy.

Pihka on havupuusta saatava eteeristen öljyjen ja hartsien seos, joka suojaa puuta bakteereilta ja tuholaisilta. Pihkalla on todettu olevan lääkeaineena myönteisiä vaikutuksia haavaumien, palovammojen ja tulehduksen hoitoon. Pihkaa voi käyttää myös suunhoitoa edistävänä purukumina.

Pakurikäpä on varsin yleinen lehtipuiden ja erityisesti koivujen lahottajasieni koko maassa. Pakurikäpä muodostaa elävissä puissa mustan epämääräisen muotoisen lohkeilevan pahkan eli pakurin. Pakurikäävän käyttö kotitalouksissa ja kaupallisena tuotteena on kasvanut sen oletettujen terveysvaikutusten vuoksi. Keräämiseen tarvitaan erillinen lupa maanomistajalta.

Keruutuotteet käytetään usein itse tai lähipiirissä, mutta poimijoilta myös ostetaan luonnonmarjoja ja -sieniä. Esimerkiksi vuonna 2014 poimintatulo oli yhteensä 16,2 miljoonaa euroa, josta mustikan osuus oli 10 miljoonaa euroa ja puolukan osuus 2,8 miljoonaa euroa. Loppu jakaantuu muille marjoille ja sienille. Kuva: © Erkki Oksanen / Luke.

Monikäytön huomioiminen: ulkoilureitit

Ulkoilureitit, polut sekä retkeilyrakenteet, kuten opasteet ja taukopaikat, lisäävät metsän virkistysarvoja. Niistä tehty sopimukset on otettava huomioon uudistushakkuussa, maanmuokkauksessa tai muussa metsänkäsittelyssä. Muutoinkin on suositeltavaa, ettei polkuja vaurioiteta eikä heikennetä niiden kulkukelpoisuutta.

Riistanhoito metsänkäsittelyssä

Riistametsänhoito tarkoittaa metsäkanalintujen ja muun riistan elinmahdollisuuksien huomiointia metsänkäsittelyssä. Riistametsänhoito ja riistakantojen hallittu säätely metsästyksellä ovat tärkeä osa kokonaiskestävää metsien hyödyntämistä.

Lue lisää: Metsanhoidon toimenpiteet | [Riistanhoito metsänkäsittelyssä](#)

Metsämaiseman hoito

Maiseman suunnitteluun on suositeltavaa paneutua niissä kohteissa, jotka näkyvät lähi- tai kaukomaisemassa. Näkyviä kohteita ovat mäet, vaarat, harjut, kallioalueet, rantametsät, saaret ja teiden varret sekä viljelysmaiden reunametsät. Lähimaisemaa voidaan kaunistaa esimerkiksi korostamalla yksittäisiä järeitä puita, suuria kivenjätkäleitä, kallioita ja kulttuuriperintökohteita. Yksittäiset säästöpuina jätettävät maisemapuut erottuvat näyttävästi ja antavat katsojalle kiintopisteen maisemaan. Onnistuneet maisemanhoidolliset ratkaisut hyödyttävät myös monimuotoisuutta ja vesiensuojelua.

Lue lisää: Metsänhoidon toimenpiteet | [Metsämaiseman hoito](#)

Metsien käsittely poronhoitoalueella

Poronhoito on Suomen pohjoisosissa merkittävä elinkeino sekä aluetaloudellisesti että alueen elinvoimaisuuden ja kulttuurin kannalta. Vaikka poronhoidon ja metsätalouden maankäytölle asettamat vaatimukset poikkeavat osin toisistaan, voidaan niitä harjoittaa samoilla alueilla. Oleellista on, että metsien käyttömuodoissa tunnistetaan eri elinkeinojen tarpeet.

Poronhoidon huomioiminen metsänhoidossa

Suosittelavaa on, että poronhoidon kannalta tärkeiden alueiden käsittelystä keskustellaan paikallisen paliskunnan kanssa ja poronhoidon edellytykset otetaan huomioon metsätalouden toimenpiteissä. Poronhoitolaissa (848/1990, 53§) säädetään, että valtion viranomaisilla on valtion mailla neuvotteluvollisuus poronhoidon harjoittamiseen olennaisesti vaikuttavissa toimenpiteissä. Valtion maita koskien on poronhoidon ja Metsähallituksen toiminnan yhteen sovittamisesta ollut sopimus vuodesta 2002 lähtien.

Lähes kaikilla metsätalouden toimenpiteillä on vaikutusta poronhoitoon, poroihin ja erityisesti niiden ravinnonsaantiin. Esimerkiksi hakkuut heikentävät poroille tärkeän ravinnonlähteen eli lupon saantia. Tästä syystä luppoa sisältävien kuusikoiden hakkuut suositellaan tehtäväksi kevättalvella, jolloin oksissa oleva luppo jää porojen ravinnoksi juuri ravinnon saannin kannalta tärkeimpään aikaan.

Metsänkäsittelymenetelmien merkitys porotalouden kannalta korostuu erityisesti seuraavilla alueilla:

1. talvilaitumet, joita ovat erityisesti jäkälänkaivalueet ja luppolaitumet
2. vasomisalueet, joita ovat aikaisin keväällä sulavat rauhalliset tunturi-, harju- ja vaararinteet sekä suot
3. porojen kuljetusreitit sekä laidunalueiden välillä että erotusaitoihin
4. poroaitojen ja erotuspaikkojen ympäristöt.

Metsäsertifiointin vaatimukset monikäytölle

Metsäsertifiointi (FSC ja PEFC) edistävät metsien monikäyttöä. Sertifiointin vaatimukset koskevat mm. ulkoilureittien kulkukelpoisuutta, metsästys- ja riistanhoitomahdollisuuksia sekä luomuluonnontuotteiden keruumahdollisuuksia.

FSC®-sertifiointi

Organisaatio ylläpitää monikäytön edellytyksiä sekä tunnistaa metsätaloustoimissa metsän monikäytön ja metsän tuottamat palvelut ja hyödykkeet voidakseen hyödyntää niitä itse ja/tai saattaakseen ne muiden hyödynnettäväksi.

Ulkoilureittien kulkukelpoisuutta, metsästys- ja riistanhoitomahdollisuuksia sekä luonnontuotteiden keruumahdollisuuksia edistetään metsien monikäyttöedellytysten turvaamiseksi.

Organisaatio ottaa metsänhoidossa huomioon seuraavat riistanhoidon näkökohdat:

- Organisaatio säilyttää soisina riistaelinympäristöinä ne turvemaat, joita ei ole jatkossa taloudellisesti järkevää käyttää puuntuotantoon.
- Taimikonhoidossa ja harvennushakkuiden yhteydessä säästetään riistalle tärkeitä tiheiköitä ja lehtipuita.

Metson tiedossa olevat soidinpaikat merkitään metsäsuunnitelmaan ja ne otetaan huomioon metsänhoitotoimenpiteissä seuraavasti:

- Metsän peitteisyyttä ja puuston kokovaihtelua ylläpidetään: puolet soidinpaikan kokonaispinta-alasta on metsolle sopivaa metsää.
- Riistatiheiköitä ja varvustoa säilytetään kaikissa metsänhoitovaiheissa.
- Metsää uudistettaessa tehdään korkeintaan 0,5 hehtaarin kokoisia aukkoja tai alle hehtaarin laajuisia, kapeita uudistushakkuita, aukon keskileveys on enintään 50 m ja uudistushakkuun maksimikoko enintään 1,0 ha.

PEFC™-sertifiointi

PEFC-kriteerien mukaan jokamiehen oikeudet turvataan ja ulkoilureittien kulkukelpoisuus varmistetaan.

Metsissä liikkuminen, oleskelu ja luonnontuotteiden keruu ovat mahdollisia jokamiehen oikeuksien puitteissa.

Ulkoilureittien kulkukelpoisuutta ylläpidetään metsien monikäyttöedellytysten turvaamiseksi. Ulkoilureitit rajataan maanmuokkauksen ja kantojen korjuun ulkopuolelle. Reiteille ei jätetä latvusmassaa. Reitistöä varten tehdyt kiinteät rakenteet säilytetään metsätalouden toimenpiteissä.

Metsäorganisaatiot ja metsästysorganisaatiot tekevät yhteistyötä riistavahinkojen ehkäisemiseksi. Riistan elinolosuhteiden turvaamiseksi kaikissa metsänkäsittelyn vaiheissa säilytetään tiheikköjä ja sekapuustoisuutta.

PEFC edistää myös luomutuotteiden keruussa tarvittavan tiedon saatavuutta.

Lue lisää samasta aiheesta: Metsätilan hoito | [Metsien kestävä hoito ja käyttö](#)

Kirjallisuus

1. Matila, A. & Lindén, M. 2012. Talousmetsät sulautuvat maisemaan. Metsätalouden kehittämiskeskus Tapio.
2. Ulkoilutilastot 2010. Luonnonvarakeskuksen MetINFO -Metsätietopalvelut.
<http://www.metla.fi/metinfo/monikaytto/>
3. Metsästystilastot 2013. Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen tilastoja.
4. Luonnonmukaisen tuotannon ohjeet 5. Keruutuotanto. 2009. Eviran ohje 18221/1